

УДК 057. 212

ЗМІСТОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛІПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ-ЕКОНОМІСТІВ

Сергій Тасиць

аспірант другого року навчання

кафедри теорії і практики технологічної та професійної освіти

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

м Дніпро, Україна

ORCID ID 0000-0002-9914-9323

tasits.s.a@gmail.com

Анотація. У статті розглядається змістовна характеристика поліпрофесійної мобільності студентів вищих навчальних закладів – майбутніх менеджерів-економістів в умовах євроінтеграції. Дано визначення поліпрофесійної мобільності як нітрованого феномену, що складається з когнітивного, аксіологічного та діяльнісного компонентів та характеризується як якість особистості, що забезпечує внутрішній механізм розвитку людини; діяльність людини, детерміновану подіями, що змінюють середу, результатом якої виступає самореалізація людини в професії та житті; процес перетворення людиною самого себе та навколишнього її професійного та життєвого середовища; на підставі компетентного підходу визначено складові поліпрофесійної мобільності через розвиток певних компетенцій, соціально-комунікативних, освітніх, загальнонаукових, ціннісно-смыслових загальнокультурні компетенції, що забезпечує готовність майбутніх спеціалістів до суспільно схваленої продуктивної діяльності та сприяють усвідомленню необхідності безперервної мотивації; всього життя, визначення цінностей, необхідних для того, щоб жити в умовах складного демократичного суспільства, оволодіння високим рівнем культури управління.

Доведено, що поліпрофесійна мобільність спеціаліста охоплює когнітивний, діяльнісний, мотиваційний та аксіологічний аспекти; когнітивна складова визначається з предметних, комунікативних, професійних знань і здатності до їх швидкого переносу; діяльнісна основа передбачає наявність репродуктивних, продуктивних, творчих, міжкультурних, професійних умінь і готовність до переносу умінь; аксіологічна зумовлює розвиток системи ціннісних орієнтацій; мотиваційна забезпечує інтерес та спрямованість особистості на розвиток та самореалізацію в професійній сфері. Констатується, що тенденції розвитку вищої освіти в сучасних умовах викликають необхідність переходу від «монопрофесійної до поліпрофесійної підготовки», що передбачає насамперед формування готовності до руйнування професійних стереотипів, що забезпечить студентам входження до різних професій та відповідних соціальних груп; набуття такого досвіду дозволить ще на етапі професійної підготовки розвивати здатність до професійної діяльності в умовах соціально-економічної трансформації.

Ключові слова: професійна підготовка; менеджер-економіст; мобільність; професійна мобільність; поліпрофесійна мобільність; компетентність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Успішність фахівця в суспільстві визначається, насамперед, здібностями до саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації, заснованими на певному сприйнятті змін та ефективної адаптації до них. Такий фахівець має бути творцем діяльності, мати

гнучке та критичне мислення, вміло використовувати нововведення, як головні механізми у роботі з колегами. Тому професійна мобільність сучасного спеціаліста, зокрема менеджера-економіста стає необхідною умовою, що забезпечує можливість швидко адаптуватися до змін змісту і напряму професійної соціально-економічної діяльності (Горбачова, 2017).

Нагальність пошуку методів формування професійної мобільності майбутніх менеджерів-економістів робить цю проблему однією з досліджуваних на сучасному етапі. Оскільки в умовах динамічних соціокультурних трансформацій від фахівця у будь-якій сфері професійної діяльності вимагають оволодіння новими якостями та компетенціями. До найважливіших, безумовно, можна віднести мобільність як важливу особистісну якість, що забезпечує випереджальну адаптацію до мінливих умов як професійної сфери такі власно життєдіяльності.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні відбувається створення нового освітнього простору, переглядаються основні чинники наступності й варіативності професійного навчання стосовно вітчизняної специфіки, а також з урахуванням регіональних умов (Любарець, 2018). Оскільки однією з найбільш значущих сфер людської життєдіяльності є професійна сфера, тому в зв'язку з цим актуальним стає вивчення професійної мобільності майбутніх фахівців як інтегративної характеристики особистості, що визначає її готовність до альтернативної професійної діяльності. Суть модернізації системи вищої освіти полягає в підвищенні якості підготовки фахівців, а завданням є перехід від набуття знань у виглядів нової інформації до набуття певних компетенцій, цьому, безумовно сприяє мобільність спеціаліста (Головня, 2017).

Актуальність проблеми формування професійної мобільності майбутніх фахівців в умовах євроінтеграції та адаптації до постійно мінливих вимог ринку праці зумовлена об'єктивно існуючими потребами ринку праці, що динамічно розвивається, проте сучасні заклади вищої освіти не завжди можуть задовольнити цю потребу. Професійну мобільність розглядаємо як інтегративну якість особистості, що виявляється в готовності й здатності майбутнього фахівця до зміни професійних функцій в рамках однієї професії та освоєння нових спеціальностей в умовах швидко мінливого ринку праці. На умови успішної підготовки здобувачів освіти до професійної мобільності, впливають: стан ринку праці, освітнє середовище закладу вищої освіти наявність або відсутність гарантій у працевлаштуванні та успішної адаптації за профілем отриманих професійних знань (Латуша, 2014)

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема професійної мобільності майбутніх

спеціалістів досліджується із різних позицій, що зумовлює різні підходи до її вирішення. Формування в Україні системи професійної мобільності і загострення міжнародної конкуренції об'єктивно вимагають кардинально змінити підходи до підготовки майбутніх менеджерів, які б забезпечували формування їхньої професійної компетентності та професійної конкурентоспроможності, які б були адекватними до сучасних європейських стандартів (Пілецька, 2015).

Крім того, процеси глобалізації, стрімкий інформаційний і технологічний прогрес, поглиблення міжкультурної взаємодії, а також посилення тенденції циклічно-кризового світового господарського розвитку вимагають пошуку і використання інноваційних механізмів для підвищення конкурентоспроможності майбутніх менеджерів в умовах євроінтеграції. У контексті адаптації до нових викликів коригуються завдання і зміст роботи менеджерів, включених у динамічні процеси інтернаціоналізації та глобалізації (Бурлаєнко, 2014). Тож нагальними завданнями закладів вищої освіти сьогодні - підготувати освічених фахівців, які вміють пристосовуватися до умов ринку праці, що змінюються. Це завдання тісно пов'язане із формуванням у здобувачів освіти готовності до поліпрофесійної мобільності.

Аналіз науково-психологічної та педагогічної літератури з проблеми, що досліджується, вивчення особливостей і стилів професійної діяльності, зокрема управлінської, ефективного керівництва свідчить, що формування поліпрофесійної мобільності майбутніх менеджерів-економістів в умовах євроінтеграції є одним із пріоритетних завдань науково-педагогічних досліджень, а також в теорії та практиці управління й менеджменту та вивчається за такими напрямками: предмет наукового менеджменту, обґрунтування принципів менеджменту, професійної діяльності менеджера у контексті різних підходів. Більшість учених сходяться в поглядах щодо необхідності суттєвого оновлення змісту та технологій підготовки сучасних фахівців з менеджменту (С. Белозьоров, О. Деркач, Ю. Ємельянов, А. Журавльов, Г. Никифоров, В. Рубахін, Л. Свенцицький, О. Сітніков, С. Уманський, Г. Щокін, М. Вебер, П. Друкер, Р. Лайкерт, Е. Мейо, Ф. Тейлор, А. Файоль,); вивчення професійної підготовки майбутніх менеджерів (Л. Барановська, Л. Влодарска-Зола, Н. Замкова, О. Капітанець, В. Козаков, В. Лівенцова). Таким чином, сучасне суспільство в умовах інтенсивного інформаційного розвитку висуває високі вимоги до рівня професійної підготовки майбутніх кваліфікованих працівників, здатних до ефективного виконання соціальної й професійної ролей (Павленко, 2017).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

Аналіз зазначених вище наукових розвідок дозволяє визначити протиріччя між необхідністю підготовки професійних креативних здобувачів освіти, підготовлених до роботи в нових соціокультурних та економічних умовах і недостатньою орієнтованістю закладів вищої освіти на формування професійної мобільності майбутніх спеціалістів економічного профілю, зокрема менеджерів-економістів як невід'ємної характеристики результативного виконання ними майбутніх професійних функцій, що обґрунтовують напрям нашого дослідження. Адже визначальними характеристиками сучасного кваліфікованого працівника мають стати самостійність, нестандартність мислення й дій, ефективність вирішення професійних і життєвих завдань різного рівня, здатність бути суб'єктом професійного розвитку, особистісна професійна мобільність, як внутрішня готовність людини до зміни професії; здатність і готовність досить швидко і успішно опановувати нову техніку і технологію, набувати відсутні знання і вміння, що забезпечують ефективність нової професійної діяльності.

Здійснення людиною професійної діяльності зокрема, в управлінській сфері, вимагає від неї, передусім, бути не тільки професійно компетентною, а й соціально адаптованою, активною. Працюючи в умовах, що постійно змінюються, менеджер повинен бути готовий до можливих змін. На нашу думку, поліпрофесійна мобільність передбачає зміну не тільки професії, а й спеціальності, що складають ту саму професію. Тобто професійна мобільність - це здатність і готовність людини до зміни трудової діяльності через певні умови.

Досліджуючи тенденції розвитку вищої освіти в сучасних умовах, науковці наголошують на необхідності переходу від «монопрофесійної до поліпрофесійної підготовки», що передбачає, насамперед, формування готовності до руйнування професійних стереотипів. Така тенденція забезпечить здобувачам освіти бути підготовленими до різних професій та відповідних соціальних груп. Придбання такого досвіду дозволить ще на етапі професійної підготовки розвивати здатність до професійної мобільності в умовах соціально-економічної трансформації (Прима, 2009).

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення змісту та структурних компонентів поліпрофесійної мобільності майбутніх менеджерів-економістів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

За останні десятиліття зросла кількість публікацій, присвячених аналізу складових професійної мобільності. Більшість учених пропонують віднести поняття професійної мобільності до міждисциплінарних, адже цей феномен

вивчається з різних підходів – економічного, соціальної, психологічної. Серед актуальних робіт можемо знайти наукові розробки з реалізації психолого-педагогічного супроводу розвитку професійної та кар'єрної мобільності на різних щаблях професійної підготовки (Демяненко, 2018). Предметом інших спеціальних досліджень виступає міжнародна мобільність. В цьому контексті активно вивчається вплив мобільності на ефективний розвиток компетенцій студентів та зміцнення конкурентних переваг вітчизняної освіти на ринку міжнародних освітніх послуг (Гришук, 2014). У фокусі дослідницької уваги знаходяться також пізнавальна, особистісна, академічна мобільність студентів, що пов'язано насамперед із освоєнням нових соціальних рольових моделей, зростанням цінності самореалізації, пошуку сенсо-життєвих та професійних орієнтацій, розвитком рефлексивних компетенцій та навичок інтелектуально-особистісного розвитку (Федорова, 2014).

Поняття професійної мобільності може розглядатися з двох позицій: з одного боку, це зміна позицій, спричинена зовнішніми умовами, а саме: відсутністю робочих місць, недостатньою заробітною платою, побутовою невлаштованістю працівників тощо, що викликає необхідність їхньої адаптації до життєвих реалій; з іншого, професійну мобільність можна розглядати як внутрішню свободу, самовдосконалення особистості, яка заснована на стабільних цінностях та потребі в самоорганізації, самовизначенні та саморозвитку, здатності швидко реагувати на зміни в соціумі завдяки освіченості та професійній компетентності. Тобто професійна мобільність є механізмом соціальної адаптації, що дозволяє людині керувати ресурсами суб'єктності та професійною поведінкою. Рівень поліпрофесійної мобільності визначає рівень адаптованості та конкурентоспроможності спеціаліста на ринку праці.

Теоретичне обґрунтування сутності й складових формування поліпрофесійної мобільності майбутніх менеджерів-економістів у контексті логіки нашого дослідження є необхідною умовою ґрунтовного висвітлення досліджуваної проблеми. Тож під поліпрофесійною мобільністю розуміємо інтегральну особистісну якість, яка забезпечує готовність до переключення між різними видами діяльності, готовність до зміни професій та спеціальностей та оволодіння новими професійними та особистісними компетенціями. Визначальними характеристиками є активність, пластичність, що дозволяє особистості змінюватися в залежності від обставин. Таким чином, можна сформулювати висновок про те, що активність особистості, її гнучкість, інтерес до нового досвіду, нових способів професійної діяльності, адаптивність є умовами розвитку професійної мобільності студентів у сучасних умовах.

Оцінка можливостей закладів вищої освіти з формування поліпрофесійної

мобільності здобувачів освіти має спиратися на структурний аналіз цього явища як складного психолого-педагогічного феномену. Не зупиняючись на тих чи інших перевагах і недоліках, наведених вище трактувань, ми пропонуємо розглядати поліпрофесійну мобільність, насамперед, як якість людини, що відображає її здатність та готовність до зміни професії. Ця якість обумовлена особистими характеристиками, зовнішніми умовами життя та соціалізацією, включаючи і спрямовану професійну та психологічну підготовку, отриману в різних освітніх структурах (Гринько, 2012)

Розглянемо структурні компоненти поліпрофесійної мобільності як психолого-педагогічного феномена. Так А. Рідкодубська здійснюючи аналіз категорії професійної мобільності особистості та її видів, визначає такі її компоненти як поведінковий, когнітивний та інтегративно-особистісний (Рідкодубська, 2016). Л. Сушенцова визначає структуру професійної мобільності через її динаміку, соціально-особистісні компетенції та психічні механізми, такі як рефлексивність, локус контролю, адаптивність, життєві цінності (як індикатори суб'єктного компонента (Сушенцева, 2016). Р. Пріма вважає, що професійна мобільність включає триєдиний комплекс наступних складових: якість особистості, що забезпечує внутрішній механізм розвитку людини через сформованість ключових, загальнопрофесійних компетентностей; діяльність людини, детермінована подіями, що змінюють середовище, результатом якої виступає самореалізація людини в професії та житті; процес перетворення людиною самого себе та навколишнього її професійного та життєвого середовища (Пріма, 2010). Досліджуючи професійну мобільність майбутніх економістів, Є. Іванченко визначає чотири критерії діагностики: рівень професійних знань і якостей за психологічним, соціально-педагогічним, економічним, юридичним та медичним напрямками (орієнтованість на набуття багатофункціональних умінь, готовність до гнучкої переорієнтації в межах професії та поза нею), рівень «надпрофесійних» знань і якостей (володіння лексичним і граматичним мінімумом однієї з іноземних мов; володіння комунікативною компетентністю), прагнення до професійного та кар'єрного зростання (здатність реалізувати себе в різних галузях соціального життя та бути соціально-компетентною особистістю, потреба постійного професійного самовдосконалення), рівень сформованості позитивної «Я-концепції» (упевненості у своїх можливостях, національної самосвідомості, культури міжособистісних відносин) (Іванченко, 2013). Результатом сформованості професійної мобільності особистості як зрілого суб'єкта власного життєвого шляху є соціально-психологічна компетентність. За Л. Пілецькою, «соціально-психологічна компетентність розуміється як особливий мотиваційний стан –

готовність проявляти цілеспрямовану активність на основі отриманих психологічних знань. Важливі компоненти соціально-психологічної компетенції – це насамперед вербальні та невербальні комунікаційні здатності, емпатія» (Пілецька, 2015 с. 535).

Отже, можна зазначити, що основу поліпрофесійної мобільності складає високий рівень професійних знань, володіння професійними прийомами та вміннями, ефективно та якісно їх застосування при виконанні будь-яких завдань у сфері своєї професії. Подібне визначення, на наш погляд, досить коротко і водночас відбиває всі фактори, що впливають на формування поліпрофесійної мобільності в окремих осіб. Воно дозволяє розглядати поліпрофесійну мобільність як інтегративну якість особистості, що поєднує у собі когнітивну, ціннісну, мотиваційну та діяльнісну сфери. Тож поліпрофесійна мобільність спеціаліста охоплює когнітивний, діяльнісний, мотиваційний та аксіологічний аспекти. Когнітивна основа професійної мобільності майбутнього спеціаліста складається з предметних, комунікативних, професійних знань і здатності до їх швидкого переносу. Діяльнісна основа передбачає наявність репродуктивних, продуктивних, творчих, міжкультурних, професійних умінь і готовність до переносу умінь. Аксіологічна основа передбачає розвиток системи орієнтацій на професійні та універсальні цінності. Мотиваційна основа забезпечує інтерес та спрямованість особистості на розвиток та самореалізацію в професійній сфері. Для успішного формування поліпрофесійної мобільності необхідно виділити також особистісні характеристики, що забезпечують мобільність людини. Високі темпи розвитку сучасного суспільства визначають необхідність динамічного розвитку системи освіти усім її щаблях. Сучасний менеджер економічної сфери повинен володіти актуальним рівнем знань, вміти передавати потрібну інформацію, що навчається, що забезпечить підготовку кваліфікованого фахівця на ринку праці. Система вищої освіти переживає глибоку модернізацію, що вимагає від сучасного менеджера колосальних зусиль та професійної мобільності у процесі оволодіння необхідним рівнем знань у всіх сферах.

Схарактеризуємо кожний з компонентів поліпрофесійної мобільності майбутніх менеджерів-економістів. Когнітивний компонент поліпрофесійної мобільності включає компетентність у професійній галузі знань або службових функціях, що виконуються, а також наявність знань у системі менеджменту, економіки, психології та педагогіки. Основу когнітивного компонента становлять здібності особистості до аналітичної та інформаційної діяльності, готовність до виконання командної, управлінської роботи. Такий фахівець має бути здатний адаптуватися до змін, що відбуваються в економічній галузі, приймати оптимальні та коректні рішення. Когнітивний компонент включає всю

сукупність необхідних для реалізації професії управлінських та економічних компетенцій, які формують особливі педагогічні умови та специфічне освітнє середовище, що відповідає вимогам майбутньої професії.

Когнітивному компоненту відповідає когнітивно-компетентнісний критерій, який характеризує – здібності та знанняву основу поліпрофесійної мобільності, які безпосередньо пов'язані з умінням здобувачів освіти самостійно опановувати різні види професійних знань, причому у найрізноманітнішій формі. Крім того, система ґрунтовних знань - основа мобільності може розумітися і в ширшому розумінні, як володіння елементами різних професій, а також навичками управління колективом. Дуже корисним для формування поліпрофесійної мобільності може виявитися знайомство з основами соціології, психології, педагогіки, отриманими в процесі здобуття професії або шляхом особистого соціального досвіду.

Когнітивний компонент поліпрофесійної мобільності характеризує також світогляд особистості. Вивчення особливостей професійного світогляду й ролі суб'єктивних факторів у формуванні кар'єрної готовності дозволило дійти висновку про специфічну роль когнітивних механізмів, що визначають формування установок на кар'єру й загальну стратегію прийняття кар'єрних рішень. На цьому наголошують М. Палінчак, Н Шетеля та ін., досліджуючи специфіку підготовки економістів і менеджерів у США та Польщі (Палінчак, 2021).

Розглядаючи когнітивний фактор як компонент поліпрофесійної мобільності, науковці підкреслюють, що саме цей складник охоплює систему не тільки професійних знань, а й знань про власні можливості, уявлення щодо самооцінювання, усвідомлення необхідності змінюватися. Так, за О. Малишевським до них відносяться активність, креативність, гнучкість, комунікативність, адаптивність, відкритість новому. Малишевський, 2020). Компетентність, і поліпрофесійна мобільність є характеристикою особистісних якостей, що виявляються відповідно до ціннісних орієнтацій і пріоритетів особистості. У процесі підготовки здобувачів освіти – майбутніх менеджерів-економістів, формуванні їх поліпрофесійної мобільності важливим завданням є виявлення і розвиток адаптивно-важливих якостей особистості, які сприяють досягненню високих результатів у різних видах діяльності.

Отже, когнітивно-компетентнісний критерій зумовлює рівень професійних знань за психологічним, соціально-педагогічним, економічним, юридичним напрямками та забезпечує професійну компетентність менеджера-економіста. Показниками когнітивно-компетентнісного критерію. є економічна та управлінська компетентність та сформований економічний світогляд

менеджера-економіста. Когнітивний компонент поліпрофесійної мобільності виконує пізнавальну функцію (опанування фаховими знаннями та вміннями за професійним спрямуванням, професійна компетентність, адаптивність, міждисциплінарна координація у вивченні знань суміжних професій та готовність до швидкої зміни виконуваних завдань та накопичення досвіду реалізації поліпрофесійної мобільності в різних ситуаціях).

Мотиваційний компонент у структурі поліпрофесійної мобільності визначає сформовану внутрішню потребу до змін, яка включає прагнення до ефективного кар'єрного зростання на основі отриманих знань з різних галузей науки та повноцінну професійну діяльність на ринку праці. Адже, найбільш складним складником за змістом та особливостями його формування є мотиваційна сторона професійної діяльності. До змісту мотиваційного компонента включені світоглядні, моральні, вольові якості та здібності. Саме вони дозволяють за наявності високого рівня сформованості досягти успіху в управлінській діяльності. Мотиваційний компонент спирається на особистий авторитет менеджера, його значущість та прийняття ефективної організації життя та діяльності, як еталонів організованості та успішності. Авторитет сучасного менеджера як усвідомленого, стриманого, ефективного професіонала є вельми корисним у процесі мотивації працівників, він є прикладом наслідування у суспільстві. Основа формування якості стресостійкості менеджера-економіста повинна закладатися в період навчання у ЗВО, де даються знання в галузі ділового спілкування, психології особистості та міжособистісних відносин, професійного такту, вміння вибудовувати оптимальні міцні соціальні контакти та зв'язки (Майборода, 2018)

Розвиток мотиваційного компонента в структурі поліпрофесійної мобільності не завершується під час навчання в ЗВО, а триває протягом усього життя людини. Мотиваційний компонент сприяє формуванню особистісної професійної мобільності і часто залежить від того, наскільки правильно зроблено вибір професії, що впливає на наявність/відсутність внутрішньої мотивації під час здійснення професійної діяльності. Кожна з цих складових поліпрофесійної мобільності включає підструктури, пов'язані з виробленням різних особистісних якостей, розвиток яких і призводить до її цілісного формування. Так, основу формування потреби у професійній мобільності складає розвиток мотивації до самоосвіти, розвиток мотивації досягнення, вироблення установки на самоактуалізацію, установки на оптимістичне сприйняття дійсності, зміни спеціальності чи навіть професії. Перш ніж реалізувати наявний потенціал мобільності, необхідно її сформуванню. Сформована особистісна мобільність дозволяє вибрати траєкторію інших типів мобільностей без шкоди для

особистості, а саме з метою ефективного самовдосконалення. Тобто мобільність залежить від індивідуальних характеристик людини, таких як потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, моральні риси та інші мотиваційні чинники. Можна визначити схему реалізації мобільності такими основними елементами: потреби – інтереси – мотиви. Крім того, особистісна професійна мобільність уособлює весь спектр видів активності особистості, визначений як спадковими завдатками та здібностями в окремих галузях знань, так і сформованими в освітньому середовищі сучасного ЗВО і далі – у професійній діяльності. Суб'єктивна мобільність визначає рівень успішності менеджера у професії, задоволеності вибором професії, ступінь якості виконуваних службових обов'язків. Особистісна професійна мобільність містить найскладніші компоненти структури особистості – моральні якості, формування та розвиток яких спрямовано як освітнє середовище ЗВО.

Критерієм мотиваційного компонента поліпрофесійної мобільності є мотиваційно-ціннісний. Мотиваційно-ціннісний критерій визначає систему ціннісних орієнтацій та позитивну мотивацію до набуття багатофункціональних умінь, його показниками визначаємо: позитивну мотивацію до набуття багатофункціональних умінь в професії, систему ціннісних орієнтацій та спрямованість на саморозвиток. Тож другою важливою частиною даного компонента виступає здатність до безперервного навчання, саморозвитку та підвищення кваліфікації, що забезпечує наявність необхідних знань на будь-якому етапі професійного розвитку менеджера-економіста, що дозволяє йому бути конкурентоспроможним на ринку праці. Менеджери покликані сьогодні постійно підвищувати кваліфікацію та займатися самоосвітою. Мотиваційний компонент поліпрофесійної мобільності виконує функцію особистісного розвитку та забезпечує набуття стійкої мотивації на самовдосконалення та самореалізацію у професійній сфері.

Наступним компонентом поліпрофесійної мобільності майбутніх менеджерів-економістів визначаємо процесуальний. Адже не менш важливим компонентом професії менеджера економічної сфери є його здатність до ефективного здійснення діяльності з реалізації управлінських дій до результативного завершення циклу процесу з вирішення професійного завдання. До змісту процесуального компонента належить вся сукупність організаційних дій щодо реалізації службових функцій. Якісне та швидке вирішення поставленого завдання забезпечує мобільне функціонування всієї організації. Важливою якістю особистості виступає саме здатність брати відповідальність за прийняті рішення, від логіки та результативності яких залежить всього виробничого процесу. Процесуальний компонент є усвідомлення особистістю

потенціалу своєї поліпрофесійної мобільності, сформований на основі рефлексії готовності до такої мобільності. Необхідно відзначити, що ця якість тісно пов'язана з попередньою: по-перше, формування такого самоусвідомлення неможливе без наявності певних професійних знань та відмінної орієнтації у різних професіях, оскільки саме це надає людині впевненості у своїх силах; а по-друге, самоусвідомлення своєї професійної мобільності багато в чому ґрунтується на розвинених комунікативних здібностях (Шпекторенко, 2007).

Процесуальний компонент визначається активністю особистості. Особистісна поліпрофесійна мобільність як цілісне поняття педагогічної науки визначається, насамперед, активністю особистості різних її проявах, це взаємодія між суб'єктами діяльності, комунікативна ініціативність. Другою важливою частиною даного компонента виступає здатність до безперервного навчання, саморозвитку та підвищення кваліфікації, що забезпечує наявність необхідних знань на будь-якому етапі професійного розвитку менеджера, дозволяє бути затребуваним та сучасним. Високі темпи розвитку сучасного суспільства визначають необхідність динамічного розвитку системи освіти усім її шаблях. Сучасний менеджер економічної сфери повинен володіти актуальним рівнем знань, вміти передавати потрібну інформацію, що навчається, що забезпечить підготовку кваліфікованого фахівця на ринку праці. Система вищої освіти вимагає від сучасного менеджера колосальних зусиль та професійної мобільності у процесі оволодіння необхідним рівнем знань у всіх сферах. Менеджери покликані сьогодні постійно підвищувати кваліфікацію та займатися самоосвітою (Калаур, 2010).

Процесуальному компоненту поліпрофесійної мобільності менеджера-економіста відповідає рефлексивно-діяльнісний критерій – усвідомлення особистістю потенціалу своєї професійної мобільності, сформоване з урахуванням рефлексії готовності до такої мобільності. Адже вивчення ролі психологічних механізмів в процесі формування полі професійної мобільності підводить до висновку, що однією з найважливіших складових цього феномена є рефлексія професійної позиції, оцінка досягнення або недосягнення в професії особистісно значущих цілей. Тобто розбіжність професійних інтересів людини і завдань, вона виконує, розглядається як важливий фактор кар'єрної мобільності. Діяльнісно-рефлексивний критерій визначає прагнення до професійного та кар'єрного зростання та спроможністю реалізувати себе у різних галузях виробництва, готовність до гнучкої переорієнтації в межах професії та поза нею. Показниками діяльнісно-рефлексивного критерія є: готовність до гнучкої переорієнтації в межах професії та поза нею; адаптивність особистості; саморефлексія професійної діяльності. Процесуальний компонент

поліпрофесійної мобільності виконує функції адаптації, координації та прийняття рішень в межах професії та поза нею.

Узагальнивши наведені трактування поняття, визначаємо поліпрофесійну мобільність майбутніх менеджерів-економістів як інтегровану якість особистості, що характеризується сформованою системою професійних знань, економічною та управлінською компетентністю, розвиненим - економічним світоглядом та стійкою системою ціннісних орієнтацій, що виявляється в таких здібностях менеджера як креативність, дивергентність, критичність мислення, здатність успішно змінювати види діяльності або легко переключатися з одного виду діяльності на інший у сфері освіти; ефективно впроваджувати нові технології, застосовувати методи і прийоми управління, оволодівати освітніми інноваціями та проводити рефлексивний аналіз власних досягнень, – а також характеризується наявністю високого рівня професійної кваліфікації, готовністю до безперервного професійного розвитку

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, поліпрофесійна мобільність здобувачів освіти – майбутніх менеджерів-економістів є необхідною умовою модернізації системи економічної освіти. Вона визначається як процес, як якість особистості, як інтегративну властивість, що забезпечує формування необхідних компетенцій фахівця. У свою чергу, визначення сутності феномену «поліпрофесійна мобільність», його психолого-педагогічних характеристик, а також її структурних компонентів дозволяють говорити про можливість цілеспрямованого формування і розвитку поліпрофесійної мобільності майбутніх спеціалістів як індивідуальної якості людини.

Здібності до професійної мобільності включають розвинені когнітивні здібності, креативність, дивергентність, критичність мислення. Когнітивна основа поліпрофесійної мобільності складається із загальноосвітніх, загальнопрофесійних та професійних знань, ключових кваліфікацій та компетенцій, здатності до швидкого перенесення знань в іншу професійну галузь діяльності. Отже, можна говорити про складну динамічну взаємодію когнітивних, інтелектуально-пізнавальних й особистісних механізмів поліпрофесійної мобільності як інтегрованого особистісного утворення, що забезпечує внутрішній механізм розвитку людини; діяльність людини, детерміновану подіями, що змінюють середовище, результатом якої виступає самореалізація людини в професії та житті; процес перетворення людиною самої себе та навколишнього її професійного та життєвого середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбачова, І. І. (2017). Професійна мобільність вчителя в мінливому освітньому середовищі. *Теорія та методика навчання та виховання*, Вип. 43, 59–68.

2. Любарець, М. (2018). Професійна підготовка майбутніх менеджерів соціокультурної діяльності для індустрії гостинності: теоретичні обґрунтування: монографія Суми: ПФ Видавництво «Університетська книга».
3. Головня, Н. М. (2017). Формування професійної мобільності майбутнього вчителя на засадах дидактичного вибору. дис. ... пед.наук: 13.00.08 Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка. Полтава.
4. Латуша, Н. В. (2014). Поняття «професійна мобільність» у педагогічному аспекті. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія, Вип. 42(2)*, 6–10.
5. Пілецька, Л. С. (2015). Мобільність як необхідна умова професійного становлення особистості. *Психологія і особистість, № 2 (8), Ч. 1*, 243–256.
6. Бурлаєнко, Т. І. (2014) Формування економічної компетентності менеджера – шлях до формування управлінської еліти. *Проблеми освіти, № 80 листопад 2014 р.*, 42–44.
7. Павленко, М. С. (2017). До проблеми сутності поняття «розвиток професійної мобільності». *Молодий вчений, № 1*, 494–498.
8. Пріма, Р. М. (2009). Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія. Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Д.: ІМА-прес.
9. Дем'яненко, О. І. (2018). Формування професійної мобільності студентів: психологічний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія», Вип. 3(71), вересень*, 67–69.
10. Грищук, Ю. В. (2014). Міжнародна академічна мобільність в Україні: проблеми та перспективи. *Освітологічний дискурс, No 2 (6)*, 33–40.
11. Федорова, І. І. (2017) Академічна мобільність українських студентів сучасного освітнього простору. URL: http://osvita.ua/abroad/higher_school/39508.
12. Гринько, В. О. (2012). Психологічні засади розвитку професійної мобільності викладача вищої школи: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ.
13. Рідкодубська, А. А. (2016). Наукові підходи до проблеми професійної мобільності майбутнього фахівця соціальної сфери. *Фізико-математична освіта, Вип. 4(10)*, 105–107.
14. Сушенцева, Л. Л. (2017) Моделювання процесу формування професійної мобільності майбутнього кваліфікованого робітника. Збірник наукових праць третьої Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи», с. 61–66.
15. Пріма, Р. М. (2010). Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутнього фахівця початкової освіти: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04, Держ. заклад «Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського», Одеса.
16. Специфіка підготовки економістів і менеджерів у США та Польщі: Навчальний посібник / М. М. Палінчак, Н. І. Шетеля, О. М. Табанюхова, М. П. Тимчик, В. В. Гжешук, В. М. Палінчак. (2021) Ужгород: Поліграфцентр Ліра.
17. Малишевський, О. В. (2020). Професійна мобільність інженера-педагога : навчальний посібник. Умань: ВПЦ «Візаві».
18. Майборода, Р. В. (2015). Мобільність майбутнього економіста як його професійно значуща характеристика. URL: <https://int-konf.org/ru/2015/sotsium-nauka-kultura-19-21-01-2015/987-majboroda-r-v-mobilnist-majbutnogo-ekonomista-yak-jogo-profesijno-znachushcha-kharakteristika>.
19. Шпекторенко, І. В. (2007). Поняття та структура феномена професійної мобільності державного службовця. *Університетські наукові записки : часопис Хмельницького університету управління та права, № 4 (24)*, 467–472 [in Ukrainian].
20. Калаур, С. М. (2011). Акмеологічні аспекти формування особистісної зрілості

студентів у процесі навчання у ВНЗ. Забезпечення наступності змісту в системі ступеневої вищої та післядипломної освіти: українські традиції та європейська практика: збірник наукових праць I Всеукраїнського науково-методичного семінару, 29 жовтня 2010. Хмельницький : Поліграфіст-2, С. 49–52.

21. Іванченко, Є. А. (2005). Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах : автореферат. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Одеса.

CONTENT CHARACTERISTICS OF MULTIPROFESSIONAL MOBILITY OF FUTURE MANAGERS-ECONOMISTS

Serhii Tasyts

PhD student

SHEI “Donbas State Pedagogical University”

Sloviansk, Ukraine

ORCID ID 0000-0002-9914-9323

tasits.s.a@gmail.com

Abstract. The article examines the content characteristics of multiprofessional mobility of students of higher educational institutions – future managers-economists in the conditions of European integration. A definition of polyprofessional mobility is given as an integrated phenomenon, which consists of cognitive, axiological and activity components and is characterized as a personality quality that provides an internal mechanism for human development; human activity, determined by environmentally changing events, the result of which is a person’s self-realization in profession and life; the process of a person’s transformation of himself and his professional and living environment.

Based on a competent approach, the components of multiprofessional mobility are determined through the development of certain competencies, social-communicative, educational, general scientific, value-semantic, general cultural competencies, which ensures the readiness of future specialists for socially approved productive activities and promotes awareness of the need for continuous self-education, constant motivation to learn throughout throughout life, defining the values necessary to live in a complex democratic society, mastering a high level of pedagogical culture.

It is concluded that multiprofessional mobility of a specialist covers cognitive, activity, motivational and axiological aspects; the cognitive component is determined by subject, communicative, professional knowledge and the ability to quickly transfer it; the activity basis presupposes the presence of reproductive, productive, creative, intercultural, professional skills and the readiness to transfer skills; axiological predetermines the development of a system of value orientations; motivational ensures the interest and direction of the individual and development and self-realization in the professional field

It is stated that the trends in the development of higher education in modern conditions necessitate a transition from “mono-professional to multi-professional training”, which presupposes, first of all, the formation of readiness to destroy professional stereotypes, which will ensure that students enter very different professions and corresponding social groups; the acquisition of such experience will allow, even at the stage of professional training, to develop the ability to perform professional activities in the conditions of socio-economic transformation.

Keywords: professional training; manager-economist; mobility; professional mobility; polyprofessional mobility; competence.

REFERENCES

1. Horbachova, I. I. (2017). Professional mobility of the teacher in a changing educational environment. *Theory and methods of teaching and education*, 43, 59–68. [in Ukrainian].
2. Lyubarets, M. (2018). Professional training of future managers of socio-cultural activities for the hospitality industry: theoretical justifications: monograph Sumy: PF Publishing House “University book”. [in Ukrainian].
3. Holovnya, N. M. (2017). Formation of professional mobility of the future teacher on the basis of didactic choice. thesis ... pedagogic sciences: 13.00.08 Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko. Poltava.] [in Ukrainian].
4. Latusha, N. V. (2014). To pedagogical aspect of the concept of “professional mobility”. *Scientific notes of the Mychailo Kotsiubynsky Vinnitsa State Pedagogical University. Series: pedagogy and psychology*. 42 (2). [in Ukrainian].
5. Piletska, L. S. (2015). Mobility as a necessary condition for the professional development of the person. *Psychology and Personality, № 2 (8), Part 1*, 243–256. [in Ukrainian].
6. Burlayenko, T. I. (2014). Formation of the manager’s economic competence is the way to the formation of the managerial elite. *Problems of education. No. 80, November 2014*, 42–44. [in Ukrainian].
7. Pavlenko, M. S. (2017). To the problem of the “development of professional mobility” concept essence. *Young Scientist, No. 1*, 494–498. [in Ukrainian].
8. Prima, R. M. (2009). Formation of the professional mobility of the future primary school teacher: theory and practice: monograph. Volyn national University named after Lesya Ukrainka. D.: IMA-press. [in Ukrainian].
9. Demyanenko, O. I. (2018). Formation of professional mobility of students: psychological aspect. *Scientific notes of the National University “Ostroh Academy”: series “Philology”, Issue 3(71), September*, 67–69.] [in Ukrainian].
10. Hryshchuk Yu.V. (2017). International academic mobility in Ukraine: problems and prospects. *Educological Discourse, No 2 (6)*, 33–40. URL : <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/117/108> [in Ukrainian].
11. Fedorova, I. I. (2017). Academic mobility of Ukrainian students of the modern educational space. URL: http://osvita.ua/abroad/higher_school/39508 [in Ukrainian].
12. Hrynko, V. O. (2012). Psychological principles of the development of professional mobility of higher education teacher: synopsis of a thesis ... PhD in psychology: 19.00.07; Kyiv. Borys Hrinchenko University, Kyiv. [in Ukrainian].
13. Ridkodubskaya, A. A. (2016). Scientific approaches to the problem of professional mobility of the future specialist in the social sphere. *Physical and Mathematical Education: Journal, Edition 4 (10)*, 105–107. [in Ukrainian].
14. Sushentseva, L. L. (2017). Modeling the process of formation of professional mobility of the future skilled worker. Collection of scientific works of the third International scientific and practical conference “Information and communication technologies in modern education: experience, problems, prospects”, pp. 61–66.] [in Ukrainian].
15. Prima, R. M. (2010). Theoretical and methodological principles of forming the professional mobility of the future teacher of primary education: synopsis of a thesis... Dr. Ped. Sciences: 13.00.04, State Institution “K. D. Ushynskiy Southern Ukrainian National Pedagogical University named after”, Odesa. [in Ukrainian].
16. Specifics of the training of economists and managers in the USA and Poland: Study guide / M. M. Palinchak, N. I. Shetelya, O. M. Tabanyukhova, M. P. Tymchyk, V. V. Grzeschuk, V. M. Palinchak. (2021) Uzhhorod: Polygraph center “Lira”. [in Ukrainian].
17. Malyshevskii, O. V. (2020). Professional mobility of an engineer-pedagogue: a study guide. Uman: VOC “Vizavi”. [in Ukrainian].
18. Maiboroda, R. V. (2015). Mobility of the future economist as his professionally

significant characteristic. URL: <https://int-konf.org/ru/2015/sotsium-nauka-kultura-19-21-01-2015/987-majboroda-r-v-mobilnist-majbutnogo-ekonomista-yak-jogo-profesijno-znachushcha-kharakteristika> [in Ukrainian].

19. Shpektorenko, I. V. (2007). The concept and structure of the phenomenon of professional mobility of a civil servant. *University scientific notes: journal of the Khmelnytskyi University of Management and Law*, № 4 (24), 467–472 [in Ukrainian].

20. Kalaur, S. M. (2011). Acmeological aspects of the formation of personal maturity of students in the process of studying at a university. Ensuring continuity of content in the system of degree higher and postgraduate education: Ukrainian traditions and European practice: collection of scientific works of the 1st All-Ukrainian scientific and methodological seminar, October 29, 2010. Khmelnytskyi: Poligrafist-2, P. 49–52. [in Ukrainian].

21. Ivanchenko, E. A. (2005). Formation of professional mobility of future economists in the process of training in higher educational institutions: author's abstract. thesis for obtaining sciences. candidate degree ped. Sciences: spec. 13.00.04 "Theory and methodology of professional education". Odesa. [in Ukrainian].

Матеріали надійшли до редакції
18.11.2023 р.